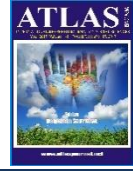

ATLAS INTERNATIONAL REFERRED JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

ISSN:2619-936X

Article Arrival Date: 07.05.2018

Published Date:27.07.2018

2018 / July

Vol 4, Issue:10

Pp:637-644

Disciplines: Areas of Social Studies Sciences (Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences)

DÜNÜ VE BUGÜNÜ İLE KOSOVA'DA TÜRK VARLIĞI YESTERDAY AND TODAY TURKISH PRESENCE IN KOSOVO

Uğur SEZER

Doktora Öğrencisi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı, e-mektup: ugursezer03260326@gmail.com, Edirne/Türkiye

ÖZET

Kosova coğrafi olarak Balkan Yarımadasının Güneydoğu Avrupa sıradağlarının arasında yer almaktadır. Bölgede Slav göçlerinin yapılmasının sonucunda önce Bulgarlar ardından Sırlar güç sahibi olmuşlardır. Sırbistan'da zamanla idare zayıflamış ve Sırp Prensi olan Lazar Hrebeljanovic ile Osmanlı Sultanı I. Murad arasında 28 Haziran 1389 tarihinde yaşanan I. Kosova Savaşı ile Kosova Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmiştir. Türklerin bölgedeki yerleşik düzenleri ise bu dönemde ticaret erbabı ve resmî görevlilerin Kosova'daki kasabalara yerleşmeleri ile başlamıştır. Böylece Kosova'nın demografik yapısının da değiştiği bilinmektedir. Bu çalışmada Kosova coğrafyasının Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girişi ve Kosova'da bulunan Türk varlığı araştırma konusu edinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kosovalı Türkler, Kosova, Osmanlı Devleti, Balkan Yarımadası.

ABSTRACT

Kosovo is geographically located between Southeast European mountain chain of Balkan Peninsula. As a result of the Slavic migrations in the region, first Bulgarians and then Serbians have attained power. The ruling power has weakened in Serbia in progress of time and Kosovo has come under the domination of Ottoman State after the First Kosovo War made between Lazar Hrebeljanovic and Ottoman Sultan I. Murad in June 28, 1389. The permanent settlement of Turks has begun with the settlement of Ottoman traders and officials to the towns in Kosovo during this period. It is known that the demographical structure of Kosovo has changes for this reason. In this study, the domination on Kosovo by Ottoman State and Turkish presence in Kosovo have mentioned as the research subject.

Key Words: Kosovan Turkish, Kosovo, Ottoman State, Balkan Peninsula.

1. GİRİŞ

Balkan coğrafyası içerisinde 10.861 m² yüzölçümü ile önemli bir konuma sahip olan ve 17 Şubat 2008 tarihinde Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlığını kazanan Kosova Cumhuriyeti'nin başkenti Priştina olup önemli şehirleri olarak Prizren, Cakova, Ferizay, İpek, Gilan ve Mitrovitsa gösterilebilir (Kadriaj, 2008: 3). Balkan Yarımadasının Güneydoğu Avrupa sıradağlarının arasında yer alan ülkenin coğrafi sınır komşuları içerisinde güneyinde Makedonya, güneybatısında Arnavutluk, kuzey ve doğusunda Sırbistan ve kuzeybatısında Karadağ olup ülkenin denize kıyısı bulunmamaktadır (Aksöz, 2015: 6).

Kosova, dünyanın en genç ülkelerinden birisi olup yaklaşık 2 milyon civarında nüfusu vardır. Genç ve küçük bir ülke olan Kosova içerisinde birçok etnik unsur bulunmaktadır. Nüfusunun yaklaşık %92'si civarında bir oranını Arnavutların oluşturması nedeniyle Kosova'dan Balkanlar'da "İkinci Arnavutluk Ülkesi" olarak bahsedilmektedir. Arnavutların ardından Kosova'da yaşayan en büyük azınlık olarak yaklaşık %5 civarında bir oranla Sırlar bulunmaktadır. Arnavutların ve Sırların ülkenin nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturması sebebiyle Kosova'da Arnavutça ve Sırpça resmi dil olarak kullanılmaktadır. Bu iki etnik unsurun haricinde Kosova'da yaklaşık % 1,5 civarında Boşnak ile % 1,5 civarında Türk bulunmaktadır. Geriye kalan nüfus ise diğer azınlıkları oluşturmaktadır (Emin, 2014: 14).

Kosova Devleti üzerinde bu nüfus oranı dikkate alındığı zaman iki etnik unsurun devlet üzerinde hak iddia ettiğini gömekteyiz. Hem Arnavutlar hem de Sırp için Kosova her iki etnik unsurun kendi lehinde hak talep ettiği bir ülkedir. Bunun yanısıra Kosova coğrafyasının 1389 Kosova Savaşı'ndan itibaren 1912 yılında Sırbistan'a bağlanıncaya kadar Osmanlı egemenliğinde kaldığı da bilinmektedir. Ancak bölgede Osmanlı Devleti'nin egemenliğinin sonlanması ile beraber Balkanlar'daki diğer yerler gibi burası da kaotik bir düzen halini almış ve sorunlu bölgelerden birisi haline gelmiştir (Ural, 2014:151).

2. KOSOVA SORUNU VE TARİHSEL ARKA PLANI

Kosova Sorunu, Kosova coğrafyasına ilk önce kimin yerleştiği ve kim tarafından yurt edinildiği ile ilgili bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu coğrafyada ilk olarak kimin yerleşmiş olduğu tam olarak bilinemesi de bilinen bir şey vardır ki o da Arnavutların öncülü olan İllirlerin Balkan Yarımadasında ilk var olan kavimlerden birisi olduğudur. Diğer taraftan Sırp'ların bölgeye gelmeleri ise çok daha sonralarına 6. yüzyıla denk gelmektedir. Bu bağlamda Kosova'nın bulunduğu coğrafyada ilk önce Arnavutların var oldukları düşünülmektedir. Ancak her iki tarafta kendisini bölgenin ilk yerleşimcileri olarak göstermektedir. Bu bağlamda Arnavutlar bahsi geçen İllirlere dayandıklarını iddia ederlerken Sırp'lar ise Kosova'daki en büyük manastır ve kiliselerin Sırp'lar tarafından yapıldığı için bu bölgenin Sırp'ların hakkı olduğunu ileri sürmektedirler (Özdağ – Önal, 2017: 557).

Arnavut ve Sırp iddiaları coğrafya üzerinde belirli ayrımlara gidilmesine neden olmuştur. Bu kapsamda Kosova coğrafyasının belirli yerleri yukarıda anlatılan Sırp ve Arnavut savlarına paralel olarak geleneksel olarak ayrı adlar taşımakta olup bu isimlendirmeler ister politik ister coğrafi nedenlerle olsun coğrafya üzerinde muğlaklıklara sebep olmuştur. Bu isimlendirmelerden ilki Sırp'larla ilgilidir. Sırp'lar, Kosova'nın batı yarısı için "Metohiya" adını kullanırlar. Metohiya ismi, Bizans döneminde kullanılmış olan ve "Metokhia" teriminden kaynaklanmaktadır. Sırp'lar bu isimlendirme ile burada bulunan Ortodoks manastırına Ortaçağın Sırp yöneticileri tarafından vâkıf olarak verilen geniş arazileri vurgulamak isterler. Ancak Kosova'da bulunan Arnavutlar bu isimlendirmeye tepki gösterirler. Kosova'nın bu coğrafyasına Arnavutlar "Dukaghin Platosu" anlamına gelmekte olan "Rrafsh i Dukagjinit" ismini verirler. Bu isimlendirmenin kaynağı ise Ortaçağ'da hakimiyet kurmuş Arnavut hanedanı olan Dukagjin hanedanına dayanır. İşte bu sebeplerle Yugoslavya'da Tito döneminde Sırp savları daha ağır basmış ve Kosova'nın ismi idari bir yerleşim yeri olarak "Kosova ve Metohiya" olmuştu (Poyraz, 2007: 73).

Ancak Kosova coğrafyası tarih boyunca sadece iki devletin egemenliğinde kalmış bir coğrafya değildir. Kosova coğrafyasına Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetinden itibaren bakılacak olursa Kosova M.S. 395 yılında Roma'nın ikiye bölünmesi ile beraber Bizans egemenliğine geçmiştir. Bölgeye Slav göçlerinin 6. ve 7. yüzyıllarda yapılması sonucunda 9. yüzyılın ortalarından 11. yüzyıla kadar Bulgar hâkimiyetinde kalan coğrafyada Bulgarların ardından Sırp'lar güç sahibi olmuşlar ve Kosova 1170 yılında Stefan Nemandiyan'ın kurmuş olduğu Rascia Pronoiası (Ortaçağ Sırp Devleti'nin öncülü)'nin bir parçası haline gelmiştir. Ardından Sırp'lar 1219 yılında Kosova'da Sırp Ortodoks Patrikhanesi'ni kurmuşlardır. Büyük Zupan Stefan Nemenja'nın 1196 yılında tahttan inmesi ve yerine oğlu Stefan'ın geçmesi sonucunda Rascia Devleti'nin adı Sırbistan olarak değiştirilmiş ve Stefan tarafından 1216 yılında Kosova coğrafyası tamamen Sırbistan'a bağlanmıştır. Ancak Sırbistan Eylül 1331'de taç takan ünlü Çarı Duşan döneminde en parlak devrini yaşadıkdan sonra onun oğlu Uros döneminde gücünü yitirmiştir. Nihayetinde Sırbistan'da ortaya çıkan Prenslüklerin en büyüğünün Prensi olan Lazar Hrebeljanovic ile Osmanlı Sultanı I. Murad arasında 28 Haziran 1389 yılında yaşanan I. Kosova Savaşı ile Kosova coğrafyası Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmiştir (İlkdogan, 2009: 10-14).

Birinci Kosova Savaşı'nda Sırp Prensi Lazar ve Osmanlı hükümdarı I. Murad'ın ölümlerinin Sırp toplumu üzerinde bıraktığı etki mitoloji ve efsaneler vasıtasıyla yüzyıllarca devam etmiştir. Bu savaş sonucunda Sırp Prensi Lazar ölümünün ardından Sırp Ortodoks Kilisesi tarafından kutsallaştırılmıştır. Aktarılan mitolojiye göre, savaş öncesinde bir melek Lazar'a seslenmiş "fani çarlık" ile "ilahi çarlık" arasında bir seçim yapmasını istemiş Lazar ise İlahi çarlığı tercih etmiştir. Sırp'lar bu savaşta kaybetmenin hüznünü mitolojik olaylarda aramışlardır. Bu mitolojik olaylardan dolayı ise kendilerine "ilahi millet" sıfatını yakıştırmışlardır. Bu savaş Kosova coğrafyasının Sırp milletinin zihninde

medeniyetin beşiği olarak algılanmasını sağlamıştır (Türbedar, 2017: 137). Sırlar kendi içlerinde oluşturduğu efsanelerle her yıl 15 Haziran'da anma törenleri düzenleme kararı almışlardır (Ünlü, 2010: 109).

3. KOSOVA'DA OSMANLI HÂKİMİYETİ VE KOSOVALI TÜRKLER

Kosova'da Türk varlığı esasında Avarlar, Uzlar, Kumanlar ve Peçenekler gibi unsurların varlığıyla 5. yüzyıla kadar uzanıyor olsa da Osmanlı Devleti'nin 1389 yılında Kosova coğrafyasına sahip olmasıyla beraber ticaret erbabı, askerler ve resmî görevliler Kosova'daki kasabalara yerleşmişler ve böylece Türklerin bölgedeki yerleşik düzenleri başlamıştır. Türklerin bu bölgede yaşamalarıyla beraber yerel halk arasında da İslamlaşma görülmüştür. Kosova'da 1389 yılında Sırların hâkimiyetinin sona ermesinin ardından Kosova'nın demografik yapısının da değiştiği bilinmektedir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti döneminde bölgeye göç ettirilen Türklerin yanısıra Arnavut nüfusun da Kosova'ya yoğun bir göç dalgası halinde geldiği görülmektedir (Akgün, 2012: 18).

Yıldırım Bayezid döneminde Sırp Kralı Stefan Osmanlı Devleti'ne bağlılık yemini etmiş ve Güney Kosova yöresi uç beyi olan Yiğit'in idaresine bırakılmıştı. Bu sırada 1392 yılında Kosova topraklarının büyük bir bölümünü elinde tutan Vuk Brankoviç ise Üsküp'ü Osmanlılar'a bırakmak zorunda kalmıştı. Fetret Devrinde (1402-1413) ise Kosova bölgesi bir süre Osmanlıların elinden çıktıktan sonra 1439 yılında Semendire'nin Osmanlılar tarafından fethiyle Kosova tekrar Osmanlı hâkimiyetine girmişti (Aktepe, 2002: 217).

Kosova'da yaşamaya başlayan Türkler bu dönemde köylerde yaşayan yerel halkın aksine şehirlerde yaşamayı tercih etmişlerdir (Elmas, 2014: 132). Kosova coğrafyasında bu dönemde önemli merkezler oluşmuştur. İmar hareketinin yoğunlaşması ile birlikte şehir planlaması, oda teşrifatı, akrabalık belirten terimler ve çeşitli zanaat dalları ile ilgili kullanılan kelimeler Kosova coğrafyasında yaygın bir şekilde kullanılır olmuştur. Ayrıca yerel halkın Türkçe konuşmaya başladığı ve Osmanlı Türkleri ile iyi bir kaynaşma örneği gösterdiği de bilinmektedir. Böylece Kosova'da Türk hâkimiyetinin kurulmasından sonra bölgenin iktisadî ve sosyal yapısının değişmesinin yanısıra coğrafyada yeni bir din, yeni sosyal münasebetler ve yeni bir dil yerleşmiştir (Birinci, 1995: 84).

Osmanlı Devleti'nin 1389 yılındaki I. Kosova zaferinin ardından 1448 yılında II. Kosova Savaşını da Macar Janos Hünyadi'ye karşı kazanmasının ardından Sırbistan toprakları da tamamen Osmanlı Devleti hâkimiyeti altına girmiştir. Böylece Kosova tartışmasız olarak Osmanlı Devleti toprağı haline gelmiştir. Ardından ilki, Doğu Kosova'da Vılçitrın Sancağı; ikincisi, Prizren bölgesini merkez alan Prizren Sancağı ve üçüncüsü Adriyatik'ten Arnavutluk'un kuzeyini ve İpek'i içeren İşkodra Sancakları olmak üzere Kosova coğrafyası Rumeli Eyaletine bağlı olarak üç sancağı ayrılmıştır (Özdağ – Önal: 557).

Kosova XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kalabalık bir Müslüman nüfusa sahip olmuştur. Prizren şehrinin muhtemelen nüfus bilgilerini içeren en eski kayıt 1530 tarihli Tahrir Defteri'dir. Machiel Kiel'in aktardığı bilgilere göre bu tahrir defterinde 1530 yılında 270 hane Müslüman ve 396 hane Hıristiyan hanesi vardır. Kosova'nın önemli merkezlerinde özellikle 1582-1591 yılları arasındaki Müslüman nüfus oranları İpek'te (Peja) % 90, Vılçitrın'da % 80, Priştine'de % 60, Prizren'de % 56, Novoberdo'da % 37, Trepça'da % 21 ve Janjevo'da % 15'e ulaşmıştır. Kosova coğrafyasında 1659-1960 yıllarında Kosova'dan geçen Evliya Çelebi, Vılçitrın kasabasının 2000 hanelik sancak merkezi olduğunu, halkının Türkçe ve Arnavutça konuştuğunu belirtmektedir (Aktepe: 217).

Osmanlı Devleti döneminde var olan bu Türk nüfusu Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'dan çekilmesiyle beraber nüfuzunu devam ettirememiş olmasına rağmen günümüzde de Kosova'da Türklerin sayısı azımsanmayacak miktardadır. Kosova'da Türkler, genelde güney, güneydoğu ve doğuda ağırlıkla yaşasa da dağınık bir hâlde bütün Kosova'ya yerleşmişlerdir. Türkler bugün Kosova'da daha yoğun bir şekilde Prizren, Mamuşa, Priştine, Gilan, Doburçan, Yanova, Vıçitrın, Mitroviça ve İpek yerleşim bölgelerinde yaşamaktadırlar. Bu dağınıklık özellikle Kosova'nın kuzeyine doğru yayılan bölgelerde yaşayan Türkler için asimilasyon neticesinde nüfus oranlarında azalma tehlikesini doğurmaktadır. Kosova Türkleri, Müslümandır ve Kosova'da yaşayan Arnavutların çoğu da Müslüman inancına sahiptir. Bu sebeple söz konusu iki grup ve bunlara eklenebilecek Goralı, Torbeş ve Boşnaklar, dinî yönden asimilasyona açık hâlde gelebilmektedirler. Kosova'da 250.000 gibi bir Türkçe konuşuru rakamının zikredilmesine rağmen, bugün Kosova'da ne kadar Türk'ün yaşadığı tam olarak

bilinmemektedir. Kosova Türkleri, Kosova’da yaşayan Arnavutların çoğu gibi İslam dinine mensuptur. Yugoslavya döneminin nüfus sayımlarında Kosova Türklerinin sayısı sürekli 12.500 gösterildiği bilinmektedir. Ancak 1999 yılındaki Kosova Operasyonundan sonra Birleşmiş Milletler denetiminde, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından yapılan nüfus kayıtlarında Kosova vatandaşlarının millî mensubiyetinden ziyade konuştukları diller sorulmuştur. Bu verilere göre, Kosova’da yaklaşık 250.000 kişinin Türkçe konuştuğu kaydedilmiştir (Akgün: 20-24).

4. KOSOVA’DA ETNİK SORUNLAR VE BAĞIMSIZLIK SÜRECİ

Sırp ve Arnavutlar arasında Ortaçağ’a dayanan bir geçmişe sahip olan “Kosova sorunu” Sırp ve Arnavutların çekişmeli olduğu birkaç başlığa sahiptir. Sırp 12. yüzyılda Ortaçağ Sırp Krallığı içerisinde yer alan Kosova’nın anavatanları olduğunu iddia etmektedirler. Ortodoks Kilisesi’nin de bu bölgede yer alması Sırp’ların Kosova’ya ayrı bir önem atfetmesine neden olmaktadır. Arnavutlar ise bölgede var oldukları süre boyunca, demografik açıdan üstün olduklarını ve köken olarak Sırp’tan ayrıldıklarını belirtmektedirler. Kosova, 1389 yılındaki I. Kosova savaşıyla 1913’teki II. Balkan Savaşı’na kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır (Ayhan, 2010: 79). Ardından önce 1918 yılında kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’nın sonrasında ise 1929 yılında Yugoslavya’nın hâkimiyetine girmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan İkinci Yugoslavya döneminde Tito’nun ülkeyi meydana getiren azınlık ve uluslara eşit mesafeli yaklaşımı ile Kosova uzun yıllar boyunca sorunsuz bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Yugoslavya’nın 1946 tarihli anayasasında Kosova, özerk bir bölge olarak tanımlanmıştır. Zaman içinde Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti içindeki Kosova’nın statüsü “özerk toprak” olarak belirlenmiştir. 1963 yılında Anayasa’da yapılan değişiklik ile “özerk bölge” konumuna geçen Kosova’nın bu statüsü, 1989 yılında Sırbistan’ın tek yönlü kararıyla ortadan kaldırılmıştır. Soğuk Savaş Sonrası dönemde ise yeni bir kırılma dönemi olmuştur. Bu dönemde Yugoslavya’yı oluşturan Cumhuriyetler arasındaki hassas denge ve Yugoslav uyumu ortadan kalkmıştır. 1990 yılında yapılan seçimleri, yeni kurulan milliyetçi partilerin kazanması sonucunda bu Cumhuriyetlerde önce egemenlik, ardından bağımsızlık hareketleri meydana gelmiş eski Yugoslavya toprakları beşe bölünmüştür (Taşdemir - Yürür, 1999: 136-143).

Bu dönemde Arnavutlar, Kosova’nın geneline yayılmış bir hâldedirler. Ancak, nüfus oranı olarak ağırlıklı yapıda Kosova’nın orta ve doğu kesimlerinde yerleşiktirler. Kosova’da köy nüfusunun büyük kısmı Arnavut etnisitesine aittir. Kosova’da Sırp’ların Arnavutlara karşı yürüttüğü şiddet politikası 1998 yılında gittikçe artmıştır. NATO birliklerinin uyarılarını dikkate almayan Sırp saldırılarına devam etmişler, bunun üzerine NATO güçleri şiddet olaylarına son vermek amacıyla 1999 Mart ayında başlayıp 78 gün sürecek hava harekâtını gerçekleştirmiştir. Sonraki dönemde BM, Kosova’da Geçici Yönetim Misyonu oluşturmuş ve bir Kosova Özel Temsilcisi atanmasını sağlamıştır (Demirel, 2005: 64). BM Kosova Özel Temsilcisi Marti Ahtisaari’nin 2007 yılında yayınladığı raporda, Sırp ve Arnavut tarafların uzlaşmalarının mümkün olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca raporda, Kosova’ya BM denetiminde kontrollü bağımsızlık verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Yürütülen diplomatik çalışmaların da sonuç vermemesi üzerine Kosova, 17 Şubat 2008’de bağımsızlığını ilan etmiştir (Sarı, 2010: 87-94).

17 Şubat 2008’de bağımsızlığını ilan eden Kosova’yı ilk tanıyan ülke Kosta Rika, ikinci tanıyan ülke Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. Kosova’yı tanıyan ilk ülkeler arasında Türkiye, Arnavutluk, İngiltere ve Afganistan da vardı. 2011 yılı başı itibarıyla, Kosova Cumhuriyeti, 74 ülke tarafından tanınan bir cumhuriyettir. Ancak Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyeti, Sırbistan ve Rusya, Kosova’nın bağımsızlığını tanımayı reddetmiştir. GKRY ve Yunanistan’ın Kosova’nın bağımsızlığına karşı çıkma nedeni, Kosova’nın, KKTC için bir örnek olmasıdır. Rusya, yakın ilişkiler içerisinde bulunduğu Sırbistan’ın tarafında saf tutmuş, Kıbrıs Cumhuriyeti ve Yunanistan gibi bu kararın benzeri bölgelere emsal teşkil edebileceğini açıklamıştır. Rusya devlet başkanı Putin, KKTC’nin 40 yıldır tanınmadığı hâlde batılı devletlerin Kosova’yı hemen tanıdıklarından ötürü batılı devletleri ikiyüzlü olarak nitelendirmiştir. İspanya, Romanya ve Slovakya da yine kendi içlerindeki azınlıklara emsal teşkil edebileceği düşüncesi ile Kosova’nın bağımsızlığını tanımamıştır. Azerbaycan ise Ermeniler tarafından işgal edilen “Dağlık Karabağ” bölgesi yüzünden Kosova’nın bağımsızlığına karşı çıkmaktadır (İlkdoğan: 70-74).

5. KOSOVA CUMHURİYETİ'NDE DİL OLARAK TÜRKÇE'NİN YERİ

Kosova Cumhuriyeti'nin resmî dilleri Arnavutça ve Sırpçadır. 1989 yılına kadar resmî dil olarak kabul edilen Türkçe daha sonraki dönemlerde BM önderliğindeki uluslararası güç tarafından resmîyetten kaldırılmıştır. Bunun yanında, Kosova Anayasası'nda Türkçe, Boşnakça ve Romca da belediyeler statüsünde resmî dil hüviyeti elde edebilir. Bu ek diller içinde Türkçe'nin birçok belediyede resmîyeti söz konusudur. Türkçe bugün Kosova'da Prizren, Mamuşa, Priştine, Mitroviça, Vıçitırın, Gilan belediyelerinde resmî statüye sahiptir. Kosova Cumhuriyeti'nin resmî dillerinden biri olması çalışma ve tartışmaları ise devam etmektedir (Muzbeg, 2009: 98-106).

Balkanlar'da Türkçe süreli yayın faaliyetlerinin etkin olduğu yerlerden biri Kosova'dır. Kosova'da Türkçe süreli yayın faaliyeti 1871 yılında "Prizren-Prizrin" Vilayet Gazetesi ile başlar. Ancak Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'dan çekilmesiyle buralarda yaşayan Türkler her alanda olduğu gibi basın-yayın alanında da büyük sıkıntılar yaşarlar. Yine de Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti ile Yugoslavya'da yaşayan Türklerin durumunda olumlu gelişmeler olur. 23 Mart 1951 tarihinde Kosova Parlamentosu'nun Türkçeyi resmi dil olarak kabul etmesiyle Türkçe eğitim için adımlar atılır, dernekler kurulur ve Türkçe basın-yayın hareketlenmeye başlar. Bu bağlamda 17 Haziran 1951 tarihinde Prizren'de "Doğru Yol Kültür Güzel Sanatlar Derneği" kurulur ve daha sonrasında Priştine'de bir devlet organı olarak faaliyete başlayan Tan yayın şirketi tarafından 1 Mayıs 1969 tarihinde "Tan Gazetesi" yayınlanmaya başlar. Otuz yıl aralıksız yayınlanan bu gazetenin Kosovalı Türklerin yaşamında önemli bir yeri vardır (Hafız, 2014: 9).

Ancak Kosova'da Arnavutça son dönemlerle beraber kullanılma oranını arttırmıştır. Bunda, bağımsızlıkla beraber Kosova'da resmî dil statüsüne sahip olması da önemli bir etken olmuştur. Arnavutçaya 1000 yıldan fazla Doğu Roma (Bizans) yönetimi sonucu Latince ve Yunanca ve ayrıca 500 yılı aşkın Osmanlı yönetimi sonucu Türkçe sözler girmiştir (Akgün, 2013: 8-12). Ayrıca Kosova'da konuşulan dillerin içerisinde Sırpça'nın da resmîyeti vardır. Kosova'da ikinci resmî dil olarak Sırpça'nın yer almasının sebebi Kosova Sırplarına, Birleşmiş Milletler tarafından özel azınlık hakları verilmesidir. Ayrıca, bu durumun siyasî boyutları ve kültürel derinlikleri de vardır. Bugün Kosova'da, 1999 yılındaki savaş sonrasında yaşayan Sırpların nüfusu, eski oranın çok altındadır. Günümüzde Kosovalı Sırplar, Kosova'da özellikle Prizren yakınlarında Brezoviça dağlık bölgesinde birkaç köyde, Priştine yakınlarındaki birkaç köyde ve Kuzey Mitroviça'da Kosova'nın kuzeyinde yaşamaktadırlar (Ayhan: 79-80).

Arnavutça ve Sırpça ile birlikte Kosova'da Türkçe'nin de önemli bir yeri vardır. Türkçe konusunda Kosova Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nin Türkoloji çalışmaları önemli bir yere sahiptir. Bu Fakülteye bağlı Türkoloji Kürsüsü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Nimetullah Hafız ve Prof. Dr. Tacida Hafız-Zubcevic, 1997'de Balkan Türkologlar Birliğini oluşturmuşlar ve 26 Mart 2000 tarihinde Prizren'de kısa adı BAL-TAM olan Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi'ni kurmuşlardır. Merkez kısa sürede son derece önemli işler başarmıştır. Merkezin kuruluş amacı Balkan Yarımadası'ndaki Türkoloji çalışmalarını tek merkez etrafında toplayarak daha etkili ve verimli bir duruma getirmek, bilgi alışverişini hızlandırmak, yayınlar yapmak, bilimsel toplantılar düzenlemektir. Merkezin kuruluş düşüncesi Prof. Dr. Tacida Hafız'dan çıkmıştır. BAL-TAM'ın yönetim merkezi olarak Türklerin yoğun bir şekilde yaşadıkları Prizren kenti seçilmiştir. Yönetim Kurulunda Türkiye, Kosova, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ, Makedonya, Macaristan, Arnavutluk, KKTC, Batı Trakya, Bulgaristan, Romanya, Rusya, Moldova'dan birer üye bulunmaktadır (<http://www.baltam.net/kurucular.html>).

Prof. Dr. Nimetullah Hafız, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezinin (BAL-TAM) hakkında merkez olarak yapacakları çalışmaları şu ana başlıklar altında sıralamıştır (Hakalın, 2004: 194):

- ✓ Balkan yarımadasında Türkoloji alanında bilimsel çalışmaları geliştirip güçlendirmek,
- ✓ Balkanlardaki Türkçe yazma ve basma eserleri yayımlamak.
- ✓ Mümkünse her yıl Türkoloji ile ilgili toplantı düzenlemek
- ✓ Balkan yarımadasında hangi memlekette olursa olsun genç Türkologların çalışmalarına yardımcı olmak, onların tezlerini yayımlamak.
- ✓ Türk tarihi, dili, edebiyatı, folkloru ile ilgili çalışmaları başta Türkçe olmak üzere diğer dillerde yayımlamak.

- ✓ Türkoloji ile ilgili her türlü yazıyı içeren dergi yayırlamak.
- ✓ Balkan ülkelerinde Türkçe'nin bilim ve öğretim dili olarak gelişmesini sağlamak, terimde söz varlığında birlik sağlayıp ileri Türkçenin ortaya çıkmasına yardımcı olmak.
- ✓ Tüm Balkan ülkelerindeki Türk halk edebiyatı ürünlerini derlemek ve yayımlamak.

Bu ilkeler çerçevesinde Türkoloji alanına bakıldığında zaman da bu alanda Kosovalı önemli Türkologların varlığı bilinmektedir. Bu isimlerden birisi Hasan Kaleshi'dir. 1922 yılında Kerçova'nın Serbice köyünde doğan Kaleshi, Üsküp'deki Büyük Medrese'de 6 yıllık eğitim görmüş ve 1944 yılında Priştina'da Sami Frasheri Ortaokulu'ndan mezun olmuştur. 1951 yılında Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Şarkiyat Bölümü'nden mezun olan Kaleshi 1958 yılında Üsküp'te "Tri Vakufnami na Kacanikli Mehmed Paşa (Mehmed Paşa'nın Vakıfnamesi)" isimli çalışmasını yayımlamıştır. Bu dönemde devlet başkanı olan Tito'nun Arapça resmî tercümanı olarak da çalışmıştır. 1967-1970 yılları arasında Priştina'daki Albanoloji Enstitüsü'nde de çalışan Kaleshi 1970 yılında Priştina Üniversitesi'nde ordinaryüs profesör olarak seçilmişti. Hasan Kaleshi, 1973-1974 öğretim yılında Priştina Üniversitesi Şarkiyat Bölümü'nü kurmuş ve vefat ettiği 1976 yılına kadar bu bölümün başkanı olmuştur (Kırbaç, 2012: 114). Kosovalı Türkologlardan bir diğer önemli isim İrfan Morina'dır. 26 Mart 1955 Prizren'e bağlı Mamuşa beldesi doğumlu olan İrfan Morina yükseköğrenimine önce Sarajevo Üniversitesi Filoloji Fakültesi Şarkiyat Bölümü'nde daha sonra Priştine'de yeni açılan Şarkiyat Bölümü'nde devam etmiştir. Priştine Televizyonu'nda çalışırken doktorasını yapmak amacıyla 1978 yılında İstanbul Üniversitesi'ne gelen Morina, 1985 yılında "Mamuşa Türk Ağzı Üzerine Dil Araştırması" isimli teziyle doktorasını tamamlamıştır. İrfan Morina, Türkoloji'nin değişik sahalarında yaptığı araştırmalarını "Çevren", "Sesler", "Bay" gibi yerli ve Türkiye'de çıkan çeşitli bilimsel dergilerde yayımlamıştır (<https://filologjia.uni-pr.edu>). Kosovalı Türkologların içerisinde bu iki isme ek olarak belki de en önemlisi olarak gösterilen Nimetullah Hafız'dan da bahsetmek gerekir. 1939 yılı Prizren doğumlu olan Nimetullah Hafız genç yaşta yazmış olduğu şiirlerini Üsküp'te çıkan "Birlik Gazetesi", "Sevinç" ve "Tomurcuk" çocuk dergilerinde yayımlanmıştır. Nimetullah Hafız, 1963 yılında Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Şarkiyat Bölümü'ne yazılmış olup 1968 yılında Üsküp Radyosu'nda Türk Dili programlarında gazeteci, çevirmen ve sunucu olarak çalışmıştır.. 1969-1973 yıllarında Prizren Belediyesi'nde Tarihi Eserleri Koruma Kurumu'nda Şarkiyatçı olarak çalışan Nimetullah Hafız, 1976 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde "Prizren Türk Halk Metinleri ve Ağız Hususiyetleri" adlı teziyle doktorasını bitirmiştir. 1978 yılında Priştine Üniversitesi Şarkiyat Bölümü'nde Türk Dili Doçenti olan Hafız, 1977-1981 yıllarında Priştine'de yayınlanan Çevren dergisinin sorumlusu olmuştur. 1983 yılında Priştine Üniversitesi Şarkiyat Bölümü'nde Türk Dili Profesörü, 1985 yılında Ankara'da Türk Folklorü Araştırma Enstitüsü'nün onur üyesi olan Hafız, 1987-1988 tarihlerinde "Kosova Türk Ağzılarının Özellikleri" adlı eseri bitirmek için Batı Almanya'nın Freiburg Üniversitesi'ne gitmiş ve 1988 yılında İrfan Morina ile Nimetullah Hafız Priştine Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kurmuşlardır. Böylece Kosovalı Türkologlar sayesinde Kosova'da Türk varlığının çok daha iyi bilinmesi sağlanmıştır (<http://www.biyografi.net>).

6. SONUÇ

Kosova Cumhuriyeti, Soğuk Savaş sonrasında kurulmaya başlanan ve bağımsızlığını 2008 yılında ilan etmiş olan dünyanın en genç ülkelerden bir tanesidir. Ancak Kosova coğrafyası tarih boyunca etnik çatışmalara ve savaşlara açık bir coğrafya olmuştur. Bu bağlamda Kosova'da Arnavutlar ve Sırpaların birbirlerini ötekileştirmeleri ve birbirlerine karşı husumet duymaları nedeniyle sorunlar var olmaya devam edecektir. Bu noktada unutulmaması gereken durum Kosovalı Türklerin tarihi geçmişleri ve hukuksal hakları olmalıdır. Kosova coğrafyası üzerinde Osmanlı Devleti ile beraber yaklaşık beş yüz yıllık hâkimiyet kurmuş olan Türkler ardından Osmanlı Devleti'nin 1912-1913 Balkan Savaşları sonrasında bölgeden çekilmeleri sonucunda Balkanlar'ın diğer bölgelerinde olduğu gibi kendilerini sahipsiz hissetmişlerdir. Yine de Kosova'da Tito Yugoslavyası hâkimiyeti döneminde kısmen de olsa Türkler ve Türkçe'nin rolü hissedilmiştir. Bununla beraber daha sonraki dönemlerde Kosova'da Türklerin geçmişlerinin unutturulması istendiği için bazı asimilasyon politikalarına da başvurulmuştur. Ancak Kosova'da Türklerin varlığı her zaman kendini hissettiren bir etken olmuştur.

Kosova'da Türkler özellikle basın-yayın vasıtasıyla kendi benliklerini devam ettirebilmişlerdir. Balkanlar'da Kosova bölgesi Türkçe süreli yayınların en çok yoğunlaştığı bölgelerden birisi haline

gelmiştir. Bu kapsamda Balkanlar için en çalkantılı yerlerden birisi olan Kosova’da Türkçe bir kimlik aracı olmuştur. Türkoloji çalışmaları ise özellikle Balkan Türklüğü Araştırma Merkezi (BAL-TAM) ile bilimleşme sürecine girmiş ve Kosovalı Türkologlar Türkoloji sahasında önemli çalışmalar yürütmüşlerdir. Yürütülen Türkoloji araştırmaları sayesinde Balkan milletleri arasındaki bağlar gelişmiştir. Kosovalı Türkologlar, Türkoloji alanında yaptıkları çalışmalarla sadece kendi içerisinde değil aynı zaman da Balkanlar coğrafyasındaki diğer Türkler ile işbirliği ve kültürel bağların zeminini de oluşturmuşlardır. Balkanların farklı ülkelerindeki Türkologlar, Türkoloji bilimi alanında makaleler ve kitaplar yayımlamışlardır. Sonuç olarak, Kosova’da Türkler millî benliklerini ve varlıklarını günümüzde de devam ettirebilmişlerdir.

KAYNAKÇA

Ayhan, H. (2010). “Arnavut ve Sırp Sıvları Bağlamında Kosova’nın Sahipliği Sorunu”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 23, Konya. ss. 73-86.

Akgün, S. (2012). “Kosova Türklerinin Tarihten Bugüne Kimlik Mücadelesi”, KARAM (Karadeniz Araştırmaları: Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri) Dergisi, C. 9, S. 34, Ankara. ss. 11-36.

Akgün, S. (2013). “Kosova’nın Avrupa Birliğine Entegrasyon Süreci ve Bu Süreçte Kosova Türkleri”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi, C. 2, S. 1, Çankırı. ss. 1-14.

Aksöz, A. (Ekim-2015). Balkanlarda Doğan Son Devlet Kosova, Genç İDSB (İslam Dünyası STK’ları Birliği Gençlik Kurulu), İstanbul: Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından 2014 yılı Gençlik Projeleri Destekleme Programı kapsamında desteklenen Ülke Masaları projesinin Rapor ürünüdür.

Aktepe, M. (2002). “Kosova”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), C. 26, Ankara. ss. 216-219.

Birinci, N. (1995). “Sırp, Hırvat, Arnavut ve Makedon Dilleri Üzerine Türkçenin Etkisi”, (Yayına Hazırlayanlar: M. A. Yekta Saraç, Fatih Andı, Musa Duman, Hayati Develi), İlim Araştırmalar Dergisi, S. 1, İstanbul: İlim Yayma Cemiyeti Yayınları.

Demirel, N. (2005). “Kosova’nın Temel Dinamikleri”, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi, S. 32, İstanbul. ss. 55-73.

Elmas, N. (Yaz – 2014). “Kosovalı Türkler: Dilleri ve Kültürleri”, bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, S. 70, Ankara. ss. 131-152.

Emin, N. (2014). Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu, I. Baskı, İstanbul: SETA (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı) Yayınları.

Hafız, N. – Hafız, T. (2014), “Sırbistan ve Kosova’da Dünya Dili Olarak Türkçe”, Kültür Evreni Dergisi, S. 21, Yıl: 6, Ankara. ss. 7-15.

Hakalın, Ş. H. (Eylül 2004). “Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi (BAL-TAM) ve Etkinlikleri”, BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisi, S. 1, Yıl: 1, Prizren. ss. 191-199.

İlkdoğan, G. (2009). ABD, AB, Rusya ve Türkiye Ekseninde Kosova’nın Bağımsızlık Süreci, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tez Danışmanı: İdris BAL, Ankara.

Kadriaj, S. (2008). Kosova Sorunu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tez Danışmanı: Gökçen ALPKAYA, Ankara.

Kırbaç, S. (2012). Balkan Türkoloji Tarihçesi ve Balkan Türkologları, Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınlar: 3382, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları: 367, Genel Yayın Dizisi: 15.

Muzbeg, B. (2009). Balkan Savaşlarından UNMIK Yönetimine Kosova Türklerinin Siyasi ve Hukuki Statüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: İlhan UZGEL, Ankara.

Özdağ, A. – Önal, T. (Mayıs-Haziran 2017). “Kosova Sorunu ve Kosova’nın Bağımsızlık Süreci”, (Baş Editör: Mehmet Yüce), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, S. 61, ss. 556-571.

Poyraz, T. (2007). Etnik Sosyoloji Açısından Kosova Türkleri: Prizren ve Mamuşa Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tez Danışmanı: Gülay ARIKAN, Ankara.

Sarı, İ. (2010). Kosova’nın Bağımsızlığının Uluslararası Sistem Bağlamında Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tez Danışmanı: Nazmi ÜSTE, İzmir.

Taşdemir, F. – Yürür, P. (1999). “Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 3, Ankara. ss. 135-152.

Türbedar, E. (2017). “Kosova Sorunu”, (Editörler: Bilgehan A. Gökdağ - Osman Karatay), Balkanlar El Kitabı: Çağdaş Balkanlar, C. 2, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

Ural, S. (Nisan 2014). “Balkanlarda Aşırı Milliyetçiliğin Gölgesinde Kosova ve Bağımsızlık”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 5, S. 1, Çankırı. ss. 149-180.

Ünlü, M. (2010) “Sırların I. Kosova Zaferinin 500. Yıldönümünü Kutlama Girişimleri”, OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi) Dergisi, S. 28, Ankara. ss. 108-118.

<http://www.baltam.net/kurucular.htm> (01.05.2018)

<https://filologjia.uni-pr.edu/Prof--dr--Irfan-Morina/WEB-PER-DEFRIMIN-2014.pdf.aspx>(01.05.2018)

<http://www.biyografi.net>(01.05.2018)

EK: Kosova’da Türklerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerin harita üzerinde gösterimi.

